

บทที่ 4

ผลกระทบที่มีต่อการทำนาเกลือ

ผลจากการศึกษาเอกสารและเก็บข้อมูลภาคสนาม พบว่าประวัติความเป็นมาเกี่ยวกับการทำนาเกลือที่ปัตตานีมีมานาน ไม่น้อยกว่า 400 ปี มีการพัฒนาปรับเปลี่ยนทั้งเครื่องมือเครื่องใช้และกรรมวิธีการทำนาเกลือ จากบรรพบุรุษที่ถ่ายทอดสู่ลูกหลานมาโดยตลอด เพื่อให้สามารถดำรงวิถีอาชีพการทำนาเกลืออยู่ได้ แต่ในภาวะปัจจุบันมีปัจจัยด้านต่าง ๆ ส่งผลกระทบต่อการทำนาเกลือ ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ด้านสภาพสิ่งแวดล้อม
2. ด้านเศรษฐกิจ
3. ด้านสังคม

1. ด้านสภาพสิ่งแวดล้อม

สภาพสิ่งแวดล้อม ที่มีผลกระทบต่อการทำนาเกลือ ได้แก่ มลภาวะ และสิ่งก่อสร้างที่อยู่บริเวณรอบพื้นที่นาเกลือ

1.1 มลภาวะ น้ำทะเลเป็นวัตถุดิบในการผลิตเกลือ เมื่อมลภาวะทางน้ำ ทั้งในทะเลหรือคลองส่งน้ำที่ใช้ในการทำนาเกลือเน่าเสีย ชาวนาเกลือก็ไม่สามารถทำนาเกลือได้

จากการศึกษาพบว่า ช่วงปี พ.ศ. 2510 มีโครงการจัดสรรที่ดินให้ชาวบ้านทดลองเลี้ยงกุ้งธรรมชาติ โดยจัดสรรพื้นที่ให้ครัวเรือนละ 25 ไร่ โดยมีสำนักงานที่ดินจังหวัดดำเนินการรวมที่ดินทั้งหมด 300 ไร่ ในพื้นที่ หมู่ที่ 3 และหมู่ที่ 8 ตำบลบานา จึงมีการขุดบ่อเลี้ยงกุ้งขึ้นในพื้นที่ใกล้เคียงกับพื้นที่ทำนาเกลือ และมีการระบายน้ำจากบ่อกุ้ง ลงสู่ลำคลองที่ชาวนาเกลือใช้ชักน้ำเข้านาเกลือ น้ำเสียจากนากุ้งส่งผลกระทบต่อการทำนาเกลือของชาวบ้าน ซึ่งเกิดขึ้นในพื้นที่ตำบลตันหยงลูโละ ชาวบ้านบอกว่าหากคนทำนากุ้งยังขยายพื้นที่นากุ้งต่อไปชาวนาเกลือก็ทยอยเลิกทำนาเกลือ เพราะน้ำเสียจนนำมาใช้ทำนาเกลือไม่ได้

ช่วงปี พ.ศ. 2522 กระทรวงมหาดไทยประกาศมอบหมายให้องค์การบริหารส่วนจังหวัดปัตตานี จัดสรรพื้นที่ในตำบลบานา ซึ่งตั้งอยู่บริเวณพื้นที่อ่าวปัตตานีให้เป็นพื้นที่สาธารณประโยชน์ จำนวน 1,436 ไร่ โดยแบ่งเป็น 3 ส่วน ได้แก่ เขตอุตสาหกรรม 939 ไร่ ท่าเทียบเรือ 109 ไร่ ที่อยู่อาศัยและที่ดินทำกิน 388 ไร่ (ในพื้นที่จัดสรรสำหรับที่อยู่อาศัยและที่ดินทำกิน จำนวน 338 ไร่ นี้ ได้จัดสรรเป็นพื้นที่นาเกลือ 125 ไร่) จากการศึกษาค้นคว้าพบว่าการปล่อยน้ำเสียจากโรงงาน และบ้านเรือนโดยไม่ผ่านกระบวนการบำบัด ลงสู่คลองส่งน้ำ ก่อให้เกิดมลภาวะทางน้ำ เมื่อน้ำเน่าเสีย การนำน้ำทะเลมาผลิตเกลือจึงไม่สามารถทำได้ ดังนั้นผลกระทบ

จากการ ทำนาทุ่ง โรงงาน และบ้านเรือน ส่งผลให้เกิดมลภาวะทางน้ำทำให้น้ำมีคุณภาพต่ำ ไม่เหมาะที่จะใช้ผลิตเกลือ

1.2 สิ่งก่อสร้าง จากการศึกษพบว่า ข้อมูลภาพถ่ายทางอากาศ ปี พ.ศ. 2510 พื้นที่นาเกลือมีประมาณ 3,250 ไร่ แต่เมื่อปี พ.ศ. 2546 พื้นที่นาเกลือเหลืออยู่ 1,200 ไร่ อันมีผลมาจากการตัดถนนผ่านพื้นที่นาเกลือในตำบลบานา เมื่อประมาณปีพ.ศ. 2535 ส่งผลให้พื้นที่ถูกปรับเปลี่ยนจากพื้นที่ทำนาเกลือเข้าสู่กระบวนการจัดสรรผลประโยชน์ในด้านการสร้างที่อยู่อาศัย และทำนาทุ่งภายในช่วงระยะเวลา 30 ปี พื้นที่ทำนาเกลือลดลงเกือบ 2 เท่า

จากการศึกษาแม้ว่าจะมีหลักฐานเกี่ยวกับการทำนาเกลือย้อนกลับไปได้แค่ปี พ.ศ. 2510 แต่พอจะนำมาเปรียบเทียบกับสภาพพื้นที่ปัจจุบันได้ และชี้ให้เห็นว่าในอดีตพื้นที่ทำนาเกลือของปัตตานีมีมากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน การทำนาเกลือต้องใช้พื้นที่มาก แต่ปัจจุบันเมื่อมีจำนวนประชากรเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะคนต่างพื้นที่เข้ามาอาศัยมากขึ้นการจัดการด้านสาธารณูปโภคจึงมีขึ้นตามมา รัฐจึงประกาศให้มีการจับจองพื้นที่เพื่อทำประโยชน์มากขึ้นการขยายพื้นที่ทั้งด้านที่อยู่อาศัย การสร้างสาธารณูปโภคเพื่อรองรับการขยายตัวของจำนวนประชากรจึงมีผลกระทบต่อการใช้พื้นที่ทำนาเกลืออย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และส่วนหนึ่งมาจากความสมัครใจของชาวนาเกลือเองที่เต็มใจขายที่ดินทำกินเพื่อนำเงินที่ได้ไปเป็นต้นทุนในการประกอบอาชีพอื่นแทน

จากการสัมภาษณ์นายสมาน เจ๊ะมิง (31 มกราคม 2552) อดีตชาวนาเกลือตำบลบานา เล่าว่า “ปี พ.ศ. 2538 เป็นช่วงที่ราคาที่ดินแพงขึ้น ตอนนั้นมีโครงการตัดถนน ที่ดินที่อยู่ติดถนนเลยมีราคาสูง เรามีที่ดินอยู่ 6 ไร่ ขายได้ไร่ละ 800,000 บาท ขายให้คนในตลาด เลิกทำนาเกลือแล้วไปซื้อรถตู้ขับ รับส่งคนสายปัตตานี - หาดใหญ่แทน”

จากการสัมภาษณ์นายยะ เจ๊ะยอ (1 กุมภาพันธ์ 2552) ชาวนาเกลือตำบลบานา เล่าตรงกับนายสมาน เจ๊ะมิงว่า “ปี พ.ศ. 2538 ที่ดินมีราคาแพงมาก ที่ดินอยู่ติดถนนเลยมีราคา ตอนนั้นมีที่ดินอยู่ 6 ไร่ ขายได้ไร่ละ 750,000 บาท โดยขายให้คนกรุงเทพฯ นำเงินมาแบ่งกับพี่ชายซื้อรถตู้ 2 คัน ขับรับจ้างในเมืองปัตตานี แต่ยังทำนาเกลืออยู่โดยเช่าที่ดินที่เคยเป็นเจ้าของทำนาเกลือต่อจนถึงทุกวันนี้”

ดังนั้นผลกระทบที่มีต่อการทำนาเกลือ ด้านสภาพสิ่งแวดล้อม ที่มีผลกระทบต่อการทำนาเกลือ ได้แก่ มลภาวะ และสิ่งก่อสร้าง ที่อยู่บริเวณรอบพื้นที่นาเกลือ มีประเด็นดังนี้

1.ชาวนาเกลือต้องเลิกทำนาเกลือในที่ดินของตนเองเพราะประสบปัญหาการทำนาเกลือของตนเองไม่สามารถใช้ทำนาเกลือได้เพราะมีการปลูกสร้างบ้านเรือนและสิ่งก่อสร้างอื่น ๆ ปิดทางน้ำที่จะใช้ทำนาเกลือ บางรายเลิกทำนาเกลือ แต่มีบางรายที่ไปเช่าที่ดินของรัฐ หรือเอกชนทำนาเกลือต่อไป

2.การปล่อยน้ำเสียลงสู่ลำคลองส่งน้ำ และทะเลที่ชาวนาใช้ในการทำนาเกลือ ทำให้ไม่สามารถทำนาเกลือได้

2. ด้านเศรษฐกิจ

ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ที่มีผลกระทบต่อการทำงานเกลือ ประกอบด้วย นโยบายของรัฐ ได้แก่ การส่งเสริมการเลี้ยงกุ้ง การขยายเขตอุตสาหกรรม และการขยายตัวทางเศรษฐกิจ

2.1 นโยบายของรัฐ ได้แก่ การส่งเสริมการเลี้ยงกุ้ง และการขยายเขตอุตสาหกรรม ส่งผลกระทบต่อพื้นที่การทำงานเกลือ ในช่วงปี พ.ศ. 2510 – 2514 จังหวัดปัตตานีได้เป็นพื้นที่ส่งเสริมอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับสัตว์น้ำ อุตสาหกรรมห้องเย็น รวมทั้งท่าเทียบเรือของเอกชน (แพปลา) ในขณะเดียวกันชาวบ้านเริ่มหันไปประกอบอาชีพอื่น ๆ มากขึ้นด้วย นั่นคือ อาชีพในชุมชนมีความหลากหลายมากขึ้น ซึ่งมีผลสอดคล้องกับการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ดังนี้

2.1.1 นโยบายการใช้ที่ดิน ส่งผลกระทบต่อพื้นที่ทำงานเกลือเนื่องจากการทำงานเกลือต้องใช้พื้นที่จำนวนมาก จากการศึกษาพบว่าพื้นที่ทำงานเกลือในอดีตอยู่ในเขตตำบลบานา ตำบลตันหยงลุโล๊ะ ตำบลบาราโหม เขตอำเภอเมืองปัตตานี และ ตำบลบางปู เขตอำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี ปัจจุบันพื้นที่ตำบล บางปู และตำบลบาราโหม เลิกทำงานเกลือไปแล้ว ส่วนตำบลบานา ยังคงเป็นพื้นที่ทำงานเกลืออยู่ แต่ถูกรุกด้วยนาุ้ง การสร้างถนนและบ้านเรือน นับตั้งแต่ปี พ.ศ.2510 มีโครงการจัดสรรที่ดินให้ชาวบ้านทดลองเลี้ยงกุ้งธรรมชาติ โดยจัดสรรพื้นที่ให้ครัวเรือนละ 25 ไร่ โดยมีสำนักงานที่ดินจังหวัดดำเนินการ รวมที่ดินทั้งหมด 300 ไร่ ในพื้นที่ตำบลบานา และนอกจากนี้ยังมีการขยายเขตอุตสาหกรรม ในปี พ.ศ.2522 กระทรวงมหาดไทย ประกาศมอบหมายให้องค์การบริหารส่วนจังหวัดจัดสรรพื้นที่ตำบลบานาให้เป็นพื้นที่สาธารณประโยชน์ 1,436 ไร่ โดยแบ่งเป็น 3 ส่วน ได้แก่ เขตอุตสาหกรรม 939 ไร่ ท่าเทียบเรือ 109 ไร่ ที่อยู่อาศัยและที่ดินทำกิน 388 ไร่ (ในจำนวน 338 ไร่นี้ได้จัดสรรเป็นพื้นที่นาเกลือ 125 ไร่ โดยคิดค่าเช่าปีละ 200 บาท ต่อหนึ่งแปลง เช่นสัญญาปีต่อปี) ส่วนพื้นที่ในตำบลตันหยงลุโล๊ะ ชาวนาเกลือส่วนใหญ่เป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ มีบางรายที่เลิกทำงานเกลือแล้ว แต่ให้คนอื่นเช่าที่ดินเพื่อทำงานเกลือโดยคิดค่าเช่าร้อยละยี่สิบของเกลือที่ขายได้

จากการศึกษาพบว่าพื้นที่การทำงานเกลือของจังหวัดปัตตานี ในอดีตก่อนปี พ.ศ. 2500 กินพื้นที่บริเวณ ตำบลบางปู ตำบลบาราโหม ตำบลตันหยงลุโล๊ะ และตำบลบานา พื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่ ที่อยู่ในบริเวณอ่าวปัตตานีสภาพทางกายภาพเหมาะแก่การทำงานเกลืออันมีองค์ประกอบที่เหมาะสม ซึ่งประกอบด้วย ดิน น้ำ และแสงแดด

สภาพดินบริเวณอ่าวปัตตานีในส่วนที่มีการทำงานเกลือ เป็นพื้นที่ใกล้ทะเลที่ราบเรียบ สภาพดินเดิมเป็นหาดเลนเก่าหรือที่ลุ่มน้ำทะเลเคยท่วมถึงเนื้อดินเป็นดินเหนียวอูมน้ำได้ดี กล่าวคือเมื่อปล่อยน้ำทะเลมาขังไว้ น้ำจะซึมลงใต้ดินได้เข้าเหมาะแก่การขังน้ำ

จากภาพถ่ายทางอากาศปีพ.ศ. 2510 พบว่าพื้นที่รอบอ่าวปัตตานีมีนาเกลือรวมทั้งสิ้น ประมาณ 3,250 ไร่ โดยอยู่ในเขตตำบลบานาประมาณ 2,500 ไร่ และในเขตตำบลตันหยงลุโล๊ะ และตำบลบาราโหม ประมาณ 750 ไร่ ในปี พ.ศ. 2518 มีการขยายพื้นที่ทำงานเกลือ เพิ่มขึ้นอีก

เล็กน้อยรวมเป็นประมาณ 3,500 ไร่ อย่างไรก็ตาม หลังจากปี พ.ศ. 2529 เป็นต้นมา พื้นที่ นาเกลือ ลดลงเป็นลำดับ (ครองชัย หัตถา, 2546 : 104)

และในปีพ.ศ. 2546 เหลือพื้นที่นาเกลือประมาณ 1,700 ไร่เศษ หรือประมาณร้อยละ 50 ของพื้นที่ นาเกลือเมื่อปี พ.ศ. 2518 โดยร้อยละ 30 เปลี่ยนไปเป็นที่อยู่อาศัยและปรับถมที่เพื่อรอการปลูกสร้าง อีกร้อยละ 20 เปลี่ยนไปเป็นที่ นาุ้ง ในปี พ.ศ. 2546 พื้นที่นาเกลือที่เหลืออยู่จำนวน 1,700 ไร่นั้น ประมาณ 500 ไร่ ถูกปล่อยทิ้งร้างโดยไม่มีการทำนาเกลือติดต่อกันหลายปี พื้นที่ที่ยังมีการทำนาเกลือเหลืออยู่ประมาณ 1,200 ไร่ อยู่ในเขตตำบลบานาประมาณ 670 ไร่ และอยู่ในเขตตำบลตันหยงลูโละ และตำบลบาราโหมรวมกันประมาณ 530 ไร่ (ครองชัย หัตถา, 2546 : 104)

จากผลการศึกษาภาพถ่ายทางอากาศ ปี พ.ศ. 2510 พื้นที่นาเกลือ มีประมาณ 3,250 ไร่ แต่เมื่อปี พ.ศ. 2546 พื้นที่นาเกลือเหลืออยู่ 1,200 ไร่ อันมีผลมาจากการตัดถนนผ่านนาเกลือในตำบลบานา เมื่อประมาณปี พ.ศ. 2538 ส่งผลให้พื้นที่ถูกปรับเปลี่ยนจากพื้นที่ทำนาเกลือเข้าสู่กระบวนการจัดสรรผลประโยชน์ในด้านการสร้างที่อยู่อาศัยและทำนาุ้งภายใน ช่วงระยะเวลา 30 ปี พื้นที่ทำนาเกลือลดลงเกือบ 2 เท่า

จากการศึกษาแม้ว่าจะมีหลักฐานเกี่ยวกับการทำนาเกลือย้อนกลับไปได้แค่ปี พ.ศ. 2510 แต่พอจะนำมาเปรียบเทียบกับสภาพพื้นที่ปัจจุบันได้ และชี้ให้เห็นว่าในอดีตพื้นที่ทำนาเกลือของปัตตานีมีมากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

ตารางเปรียบเทียบพื้นที่ทำนาเกลือ

ปีพ.ศ.	พื้นที่นาเกลือ
2510	3,250 ไร่
2520	3,500 ไร่
2540	1,937 ไร่
2546	1,700 ไร่

2.1.2 สภาพกรรมสิทธิ์ในพื้นที่นาเกลือ

สภาพกรรมสิทธิ์ในพื้นที่นาเกลือ มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดส่งผลกระทบต่อความต่อเนื่องในการทำนาเกลือ ดังนี้

1. ที่ดินกรรมสิทธิ์ถือครองเป็นเจ้าของ ของชาวนาเกลือ เจ้าของกรรมสิทธิ์ที่ดินมักไม่ค่อยทำนาเกลือ ทำกันอยู่ไม่กี่รายส่วนหนึ่งทำด้วยใจรักอยากอนุรักษ์ภูมิปัญญาการทำนาเกลือจึงทำโดยไม่ได้คิดเรื่องรายได้จากการขายเกลือเป็นหลัก ดังที่ คอเลาะ หวังแอ ข้าราชการบำนาญ (19 มิถุนายน 2548) เล่าว่าเหตุที่ทำนาเกลือเพราะเมื่อก่อนตอนเด็กเคยทำนาเกลือพอมิงานทำเป็นหลักแหล่งก็เลิกไป เมื่อเกษียณอายุจึงมีเวลาและคิดว่าควรทำนาเกลือเพราะใจรักที่จะทำด้วยความภูมิใจ ไม่ได้คิดเรื่องรายได้เป็นหลักซึ่งตนทำร่วมกับพี่ชายบนที่ดินของตนเองในตำบลตันหยงลูโละ (จากการสอบถามเบื้องต้นพบว่า นายคอเลาะ หวังแอเป็นชาวนาเกลือที่มีพื้นที่ทำนาเกลือมากที่สุดในตำบลตันหยงลูโละขณะนี้สัมภาษณ์)

2. ที่ดินถือครองของเอกชน ในที่นี้หมายถึงเจ้าของที่ดินนั้นไม่ได้ประกอบอาชีพทำนาเกลือ เจ้าของที่ดินบางรายเคยทำนาเกลือมาก่อนแต่เลิกทำ แล้วให้เพื่อนชาวนาเกลือรายอื่นเช่าต่อ ดังที่ แยนะ ประจุมิง (19 มิถุนายน 2548) เล่าว่าในอดีตเคยทำนาเกลือร่วมกับสามี แต่เมื่อสามีเสียชีวิตจึงจำเป็นต้องเลิกทำเพราะงานในนาเกลือเป็นงานหนักจำเป็นต้องใช้แรงงานผู้ชาย ตนทำเพียงล่าพังไม่ได้และลูก ๆ ก็ยังเล็กจึงปล่อยให้เพื่อนบ้านเช่าทำนาเกลือ ส่วนตนเองหันไปรับจ้างทำปลาหมึกแทน

พื้นที่ที่มีการเช่าทำนาเกลืออีกส่วนหนึ่งคือ ที่ดินที่ชาวนาเกลือขายไป แล้วชาวนาเกลือกลับไปเช่าที่เดิมของตนเองทำนาเกลือ เจ้าของที่ดินส่วนใหญ่เป็นผู้ประกอบธุรกิจอยู่ในอำเภอเมืองปัตตานี วิธีการคิดค่าเช่าจะคิดจากรายได้จากการขายเกลือ ถ้าชาวนาเกลือขายเกลือได้ 10,000 บาทเจ้าของที่ดินจะเรียกเก็บค่าเช่า 1,500 บาท ผู้วิจัยเห็นว่าวิธีการเช่นนี้เป็นการตลาดแบบเอื้ออาทร กล่าวคือชาวนาเช่าที่นาได้ผลกำไรมาก หรือน้อยเจ้าของที่นาจึงจะเรียกเก็บตามที่ตกลงกันได้ ในกรณีที่ปีใดทำนาได้ผลดีขายได้กำไรมากเจ้าของที่ก็ปล่อยให้ประโยชน์ไปด้วย แต่หากปีใดชาวนาทำนาเกลือได้ผลผลิตน้อย ก็ไม่เป็นการถูกซ้ำเติมจากเจ้าของที่นาว่าจะต้องจ่ายค่าเช่าในอัตรามาตรฐานแบบทั่วไปที่มีข้อตกลงตายตัว

3. ที่ดินสาธารณประโยชน์ภายใต้การดูแลและจัดสรรให้เจ้าขององค์การบริหารส่วนจังหวัดปัตตานีจังหวัดปัตตานี ได้นำที่ดินที่กระทรวงมหาดไทย มอบหมายให้องค์การบริหารส่วนจังหวัดปัตตานีจัดหาประโยชน์ในท้องที่ตำบลบานา โดยจัดแบ่งเขตพื้นที่จัดหาประโยชน์ขององค์การบริหารส่วนจังหวัดปัตตานีที่กระทรวงมหาดไทยได้มีประกาศมอบหมายนั้นได้มีการแบ่งพื้นที่ในการจัดหาประโยชน์เป็น 3 ส่วนดังนี้

ส่วนที่ 1 ที่อยู่อาศัยและที่ดินทำกินของราษฎร	จำนวน 388 ไร่
ส่วนที่ 2 ทำเทียบเรือชายฝั่งปัตตานี	จำนวน 109 ไร่
ส่วนที่ 3 เขตอุตสาหกรรมปัตตานี	จำนวน 939 ไร่
รวมทั้งสิ้น	1,436 ไร่

พื้นที่จัดสรรทำนาเกลืออยู่ในส่วนที่ดินทำกินของราษฎร ซึ่งองค์การบริหารส่วนจังหวัดปัตตานี ได้เปิดให้ราษฎรเช่าพื้นที่บริเวณด้านทิศตะวันออกของเรือนจำปัตตานี ในปี พ.ศ. 2526 มีผู้เช่าดำเนินการประมาณ 20 สัญญา คิดค่าเช่าปีละ 100 บาท/ปี กำหนดชำระค่าเช่าทุก 3 ปี โดยในที่ดินแปลงนี้ได้เคยมีผู้ยื่นหนังสือทูลเกล้าฯถวายฎีกาต่อสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯเพื่อขอให้ทางราชการดำเนินการออกเอกสารสิทธิให้แต่เนื่องจากพื้นที่บริเวณนี้ เป็นที่ดินสาธารณประโยชน์ที่องค์การบริหารส่วนจังหวัดปัตตานีขอจัดหาประโยชน์จากกระทรวงมหาดไทย อยู่จึงไม่สามารถออกเอกสารสิทธิให้ได้ ปี พ.ศ. 2546 มีผู้เช่าที่ดินทำกิน จำนวน 39 ราย (องค์การบริหารส่วนจังหวัดปัตตานี, 2548 : ไม่มีเลขหน้า)

จากการสัมภาษณ์แหวฮามะ สะมาแอ เมื่อวันที่ 11 สิงหาคม พ.ศ. 2548 ผู้เช่าที่องค์การบริหารส่วนจังหวัดปัตตานี จำนวน 2 ไร่ 2 งาน ปีละ 268 บาท ค่าต่อสัญญา 100 บาท เช่นสัญญาปีต่อไป

ดังนั้นผลกระทบที่มีต่อการทำนาเกลือ ที่เกี่ยวกับที่ดินทำกินบนพื้นที่นาเกลือ มีประเด็น ดังนี้

1. ชาวนาเกลือไม่มีที่นาเป็นของตนเอง เนื่องจากไม่มีที่ดินมรดกจากพ่อแม่ต้องอาศัยเช่าที่ดินของรัฐหรือเอกชนทำนาเกลือ
2. ชาวนาเกลือไม่มีที่นาเป็นของตนเอง เนื่องจากขายที่ดินเพราะเห็นว่าขณะนั้นที่ดินมีราคาแพง และเพื่อนำเงินที่ได้จากการขายที่ดินมาแบ่งกันในหมู่พี่น้องที่มีที่ดินเป็นมรดกร่วมกัน จึงไม่มีที่ดินเพื่อทำนาเกลือ ต้องเช่าที่ดินที่เคยเป็นของตนเองทำนาเกลือ หรือเช่าที่ดินรัฐ และที่ดินของเอกชน
3. ชาวนาเกลือต้องเลิกทำนาเกลือในที่ดินของตนเองเพราะประสบปัญหาหานาเกลือของตนเองไม่สามารถใช้ทำนาเกลือได้เพราะมีการปลูกสร้างบ้านเรือนและสิ่งก่อสร้างอื่น ๆ ปิดทางน้ำที่จะใช้ทำนาเกลือ บางรายเลิกทำนาเกลือ แต่มีบางรายที่ไปเช่าที่ดินของรัฐ หรือเอกชนทำนาเกลือต่อไป

2.2 การขยายตัวของเศรษฐกิจ โครงสร้างทางเศรษฐกิจของประเทศไทยได้มีการปรับเปลี่ยนจากสังคมเกษตรกรรมมุ่งสู่สังคมอุตสาหกรรมเป็นอย่างมากในช่วง 30 ปีที่ผ่านมา โดยรัฐมีนโยบายขยายเศรษฐกิจจากส่วนกลางไปสู่ส่วนภูมิภาค มีโรงงานอุตสาหกรรมประเภทต่าง ๆ เกิดขึ้นมากมายตามต่างจังหวัด มีการจ้างงานเพิ่มขึ้น แต่ขณะเดียวกันก็ส่งผลให้อัตราค่าครองชีพของประชากรสูงขึ้น เงินเข้ามามีบทบาทในชีวิตประจำวันมากขึ้น และการใช้ชีวิตสมัยใหม่

ที่เป็นผลมาจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีต่าง ๆ ทำให้ครอบครัวต้องการรายได้เป็นตัวเงินมากขึ้น การผลิตทางการเกษตรอย่างเดียวไม่สามารถที่จะช่วยให้ประชาชน ในครัวเรือนอยู่รอดได้ จึงจำเป็นต้องหาแหล่งรายได้อื่นมาช่วยเสริม รายได้ในครอบครัว (ปราณี ทองคำและคณะ อ้างถึงใน สุธีรา ทอมสัน และเมทินี พงษ์เวช, 2550 : 1)

เมื่อเศรษฐกิจและเมืองขยายตัวขึ้น มีอาชีพที่หลากหลายขึ้นประชากรมีโอกาสเลือกประกอบอาชีพมากขึ้น ดังนั้นผลที่ตามมาคือการค่อย ๆ ปรับตัวของชานนาเกลือโดยเริ่มหาอาชีพที่สร้างรายได้ให้กับครอบครัวในหลายทาง ดังที่แวนฮามะ สะมาแอ ให้สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 12 สิงหาคม พ.ศ.2548 ว่า “เมื่อก่อนทำประมงกับทำนาเกลือ แต่เดี๋ยวนี้มันไม่พอกินแล้ว พอมีบ้านคนมากขึ้นเลยซื้อมอเตอร์ไซค์รับจ้างด้วย แฟนก็ขายเกลือด้วย ขายหัวหอม กระเทียม กะปิด้วยแต่ต้องไปขายที่ตาบา ตรงตากใบไปวันเสาร์กลับมาวันพุธ ต้องทำหลายอย่างแล้วเดี๋ยวนี้ถึงจะพอกิน”

จากข้อมูลข้างต้น ในครอบครัวนี้มีสมาชิกรวม 5 คนคือ พ่อ แม่ และลูกอีก 3 คน ลูกอยู่ในวัยเรียน พ่อและแม่มีอาชีพ รวมกันถึง 4 อาชีพจึงจะพอเลี้ยงครอบครัว เมื่อโครงสร้างทางเศรษฐกิจขยายตัว ประชากรในเขตเมืองอย่างชาวบ้านในตำบลบานาต้องปรับตัว เมื่อรัฐมีนโยบายขยายเศรษฐกิจจากส่วนกลางสู่ภูมิภาค มีการตั้งเขตอุตสาหกรรม มีการจ้างแรงงานเข้าสู่ระบบโรงงานคนจากชนบทเข้าสู่แหล่งอุตสาหกรรม ซึ่งเป็นแหล่งจ้างงาน เขตอุตสาหกรรมกลายเป็นเมือง ค่าครองชีพถีบตัวสูงขึ้นชาวบ้านในเขตพื้นที่นาเกลือในตำบลบานาและตำบลตันหยงลูโละกลายเป็นประชากรในเขตอุตสาหกรรมที่ต้องปรับตัว โดยเข้าสู่ภาคแรงงานในโรงงานอุตสาหกรรม ดังนั้นแรงงานจากภาคเกษตรอย่างการทำนาเกลือ และประมงก็เข้าสู่ภาคอุตสาหกรรม อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

3. ด้านสังคม

ปัจจัยด้านสังคม ที่มีผลกระทบต่อการทำงานเกลือ ได้แก่ การเพิ่มขึ้นของประชากร และค่านิยมในการทำงาน

2.1 ประชากร การเพิ่มขึ้นของประชากร และการย้ายเข้ามาของประชากรจากพื้นที่อื่น เพื่อเข้ามาจับจองที่ดินทำกิน ทำนาเกลือตามนโยบายของรัฐ ปลูกสร้างที่อยู่อาศัย และทำกิจการโรงงานต่าง ๆ ทำให้เกิดการใช้พื้นที่มากขึ้น ส่งผลกระทบต่อการใช้พื้นที่ในการทำนาเกลือ

2.2 การศึกษา ประชาชนเริ่มให้ความสำคัญกับการศึกษาของบุตรหลานมากขึ้น มีค่านิยมส่งลูกหลานเข้าเรียนในโรงเรียนมากขึ้น โดยเฉพาะ โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม และปัจจุบันโรงเรียนเหล่านี้มีแหล่งทุนเพื่อการศึกษาต่อในระดับสูงจำนวนมาก ซึ่งช่วยแบ่งเบาภาระของผู้ปกครองได้เมื่อลูกหลานได้รับทุนการศึกษา จากการสัมภาษณ์นายดอเลาะ เจ๊ะอาบูดี (สัมภาษณ์, วันที่ 7 กุมภาพันธ์ 2552) กล่าวว่า “ลูกเรียนที่ประเทศซีเรีย ได้รับทุนจากที่นั่น ส่วนอีกคนเรียนที่ประเทศซาอุดีอาระเบียได้รับทุนเช่นกัน โดยตนเองไม่ต้องส่งเสียค่าใช้จ่ายเลย”

และกรณีครอบครัวนายเซ็ง อามะ (สัมภาษณ์,วันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2552) ให้สัมภาษณ์ว่า “ลูกคนโตเรียนที่วิทยาลัยพยาบาลนทบุรีได้ทุนไปเรียน ไม่ต้องลำบากเลย”

การได้รับโอกาสทางการศึกษาส่งผลให้เยาวชนมีโอกาสกลับมาทำงานในนาเกลือน้อยลง แต่จะหันไปประกอบอาชีพรับราชการหรือธุรกิจส่วนตัวแทน การได้รับการศึกษาที่สูงขึ้นจึงทำให้ประชากรมีทางเลือกในการประกอบอาชีพมากขึ้น

2.3 ค่านิยมในการทำงาน เป็นผลต่อเนื่องมาจาก การขยายตัวของเศรษฐกิจ และการศึกษา กล่าวคือเมื่อเศรษฐกิจและเมืองขยายตัวขึ้น มีอาชีพที่หลากหลายขึ้นประชากรมีโอกาสเลือกประกอบอาชีพมากขึ้น ดังนั้นผลที่ตามมาคือการค่อย ๆ ปรับตัวของชาวนาเกลือโดยเริ่มหาอาชีพที่สร้างรายได้ให้กับครอบครัวในหลายทาง เมื่อโครงสร้างทางเศรษฐกิจขยายตัว ประชากรในเขตเมืองอย่างชาวบ้านในตำบลบานาต้องปรับตัว เมื่อรัฐมีนโยบายขยายเศรษฐกิจจากส่วนกลางสู่ภูมิภาค มีการตั้งเขตอุตสาหกรรม มีการจ้างแรงงานเข้าสู่ระบบโรงงานคนจากชนบทเข้าสู่แหล่งอุตสาหกรรม ซึ่งเป็นแหล่งจ้างงาน เขตอุตสาหกรรมกลายเป็นเมือง ค่าครองชีพสูงขึ้น ชาวบ้านในเขตพื้นที่นาเกลือในตำบลบานาและตำบลตันหยงลูโละกลายเป็นประชากรในเขตอุตสาหกรรมที่ต้องปรับตัว โดยเดินเข้าสู่ภาคแรงงานในโรงงานอุตสาหกรรม ดังนั้นแรงงานจากภาคเกษตรอย่างการทำนาเกลือและประมงก็ถูกตัดตอนเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรม อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ส่วนประชากรที่ได้รับการศึกษาก็หันไปประกอบอาชีพตามคุณวุฒิหรืออาชีพที่มีเกียรติเป็นที่ยอมรับในสังคมมากขึ้น